

care o aveți față de ea. Puteți privi la ea fără să vă încerce tentația de a fugi, fără să încercați să o justificați, să o condamnați sau să o suprimați? Puteți privi la ea fără intervenția cuvântului care o provoacă? Puteți privi la moarte, spre exemplu, fără cuvântul care produce frica de moarte? Acest cuvânt produce o vibrație nervoasă particulară, tot așa cum cuvântul iubire, care însoțește propriile sale imagini, are propriul său fior.

Ei bine, imaginea pe care o aveți în minte despre moarte, amintirea multor morți la care ați asistat, asocierea dumneavoastră cu acele evenimente – oare nu aceste lucruri sunt cele care vă sâdesc în suflet frica de moarte? Sau, de fapt, dispariția fizică este cea care vă produce frică și nicidecum imaginea acestui sfârșit? Cuvântul moarte este cel care vă înspăimântă sau sfârșitul real? Dacă cuvântul, sau dacă amintirile sunt cele care vă provoacă frica, atunci ceea ce simțiți nu este deloc frică.

Să presupunem că cineva a fost bolnav în urmă cu doi ani, și că memoria a înregistrat amintirea acelei suferințe; ea îi șoptește acum că trebuie să aibă grijă ca nu cumva boala să revină. Prin urmare, memoria și asociațiile ei sunt cele care provoacă în el o frică aparentă, dar care nu este deloc reală fiindcă în momentul de față el se bucură de o sănătate de fier. Gândirea – care este totdeauna veche căci ea este o reacție a memoriei, iar amintirile sunt întotdeauna vechi – gândirea a creat în decursul timpului sentimentul de frică, care nu este un fapt real. Adevărul este că persoana în cauză se simte bine. Înșă experiența care a rămas înregistrată ca amintire, face să se ivească gândul: "Trebuie să ai grijă, ca nu cumva să te îmbolnăvești din nou".

Vedem astfel că gândirea dă naștere unei frici de o anumită categorie. Dar în afară de această frică produsă de minte, există o altă? Este frica întotdeauna rezultatul gândirii și, dacă este, există și alte forme de frică? Ne este teamă de moarte, adică de un eveniment care se va petrece mâine sau poimâine, în sfera timpului. Există o distanță între ceea ce este și ceea ce va fi. Gândirea a constatat acest fapt, ea a observat moartea și de aceea spune: "Voi muri". În acest fel gândirea creează frica de moarte; dar în cazul în care ea nu o creează, există oare frica într-o formă oarecare?

Este frica produsul gândirii? Dacă este, înseamnă că frica este veche, căci gândirea care a produs-o este întotdeauna veche. Așa cum am mai spus, nu există gândire nouă: dacă o recunoaștem, e tocmai pentru că ea este veche. Ceea ce ne înfricoșează este repetarea vechiului – gândul despre "ceea ce a fost" proiectându-se în viitor. Prin urmare, gândirea este în întregime răspunzătoare de frică. Că așa stau lucrurile, puteți verifica singuri. Atunci când vă confrunțați cu ceva imediat, nu există nici un fel de teamă; numai când intervine gândirea apare și frica.

De aici se naște întrebarea firească: "Este oare cu putință să trăim în prezent în mod complet, total? Căci numai în acest fel vom putea învinge frica. Înșă pentru a înțelege acest lucru trebuie să înțelegem întreaga structură a gândirii, a memoriei, a timpului, și aceasta nu doar intelectual, nu doar verbal, ci în deplin adevăr, cu inima noastră, cu mintea noastră, cu toată ființa noastră. Numai așa ne vom elibera de frică; numai când vom fi pe deplin liberi de frică, ne vom putea servi de gândire.

Gândirea, ca și memoria, este absolut necesară ca să ne putem duce traiul zilnic. Este singurul

instrument pe care-l avem pentru a comunica, pentru a acționa, pentru a munci. Gândirea este o reacție a memoriei, a memoriei care se acumulează prin experiențe, cunoștințe, tradiții, timp. Noi reacționăm în funcție de fundalul creat de memorie, iar această reacție este gândirea. Gândirea este esențială la anumite niveluri, dar atunci când se proiectează psihologic ca viitor și ca trecut, producând frică și plăcerea, ea face ca mintea să devină obtuza și, prin forța lucrurilor, inactivă. Așa că mă întreb: "De ce, de ce, de ce mă gândesc la viitor și la trecut în termeni de plăcere și de durere, știind că o astfel de gândire dă naștere la frică? Nu este posibil ca psihologic gândirea să se oprească, fiindcă altfel frica nu se va sfârși nicicând?"

Una din funcțiile gândirii este de a fi ocupată tot timpul cu ceva. Ceea ce dorim, în general, este de a ne gândi în permanență la ceva, astfel încât să fim împiedicați să ne vedem pe noi înșine așa cum suntem în realitate. Ne este teamă de golul din noi. Ne este teamă să privim la fricile noastre. La nivelul superior al conștiinței noastre noi le cunoaștem, dar oare le pot percepe straturile cele mai profunde ale conștiinței noastre? Și cum va trebui să procedăm pentru a descoperi fricile ascunse, tainice? Oare putem împărtăși în mod real fricile în conștiințe și inconștiente?

Această chestiune este foarte importantă. Specialiștii, psihologii, psihanaliztii le clasifică astfel în straturi de adâncimi diferite, dar dacă vă bizuiți pe ceea ce spun ei, sau pe ceea ce spun eu, nu veți înțelege decât teorii, dogme, cunoștințe și în nici un caz nu veți ajunge la cunoașterea de sine. Este imposibil să ajungi să te cunoști după ceea ce spune Freud, sau Jung, sau după ceea ce spun eu.

Teoriile altora n-au nici un fel de importanță. Pe noi înșine trebuie să ne întrebăm dacă frica poate fi împărțită în conștiință și inconștientă, sau dacă ea este un fapt indivizibil ce îmbracă forme diferite. Oricare dintre noi are în permanență o singură dorință. Existăm numai noi înșine și, în fiecare, dorința. Obiectele se schimbă, dorința rămâne mereu aceeași. Poate că la fel se întâmplă și cu frica. Ne este frică de tot soiul de lucruri, dar frica este una singură.

Când ne dăm seama de acest lucru, înseamnă că am înlăturat complet problema subconștientului și în felul acesta i-am frustrat pe psihologi și pe psihanaliztii de obiectul cercetării lor. Când înțelegem că frica este o singură și unică mișcare care se exprimă în feluri diferite, și când vedem mai degrabă această mișcare decât obiectul spre care ea se îndreaptă, atunci ne confruntăm cu o problemă imensă: cum să o privim fără ca fragmentarea conștiinței noastre, pe care am cultivat-o atât de bine, să intervină?

Nu există în noi decât o singură frică - totală - dar cum am putea noi, obișnuiți fiind cu o gândire compartimentată, să avem imaginea ansamblului? Este posibil acest lucru? Întrucât am dus o existență fărămițată, noi nu suntem în stare să vedem frica totală, căci procesul acestei mișcări care este gândirea constă în a fragmenta totul. Eu vă iubesc, vă urăsc, sunteți prietenul meu, sunteți dușmanul meu; am ciudățeniile mele particulare și înclinățile mele, slujba mea, situația mea, prestigiul meu, soția mea, copilul meu, țara mea; există țara mea și țara ta, Dumnezeuul meu și Dumnezeuul tău... toate acestea sunt fragmentări ale gândirii. Și această gândire este cea care, căutând să vadă starea totală a fricii, o reduce la frânturi. Înțele-

gem, prin urmare, că această frică totală nu poate fi privită decât atunci când mișcarea gândirii se oprește.

Puteți să observați frica fără a încerca să trageți vre o concluzie, fără vreun amestec al cunoștințelor pe care le-ați acumulat cu privire la ea? Dacă nu puteți, înseamnă că ceea ce observați este trecutul, nu frica; dacă puteți, înseamnă că observați frica pentru întâia oară fără amestecul trecutului.

Acest lucru se produce numai când mintea este foarte liniștită, tot așa cum nu puteți asculta un interlocutor decât atunci când mintea voastră nu pălăvrăgește, purtând un dialog cu ea însăși despre neliniștile și problemele personale.

Puteți privi la frica voastră fără a încerca s-o dizolvați, fără a încerca să-i faceți față cu contrariul ei, curajul? Să o priviți cu adevărat fără a încerca să fugiți de ea? Când spuneți: "Trebuie s-o stăpânesc, trebuie să scap de ea, trebuie să o înțeleg", nu faceți altceva decât să încercați să vă debarasați de ea.

Putem să observăm cu o minte destul de liniștită un nor sau un copac, sau curgerea unui râu, fiindcă ele nu sunt prea importante pentru noi, însă a ne observa pe noi înșine este cu mult mai greu, căci cerințele noastre sunt de ordin practic, iar reacțiile noastre sunt imediate! Atunci când ne aflăm în contact direct cu frica sau cu disperarea, cu singurătatea sau cu gelozia, sau cu vre o altă stare mizerabilă a minții, putem oare să o privim suficient de complet încât mintea noastră să se liniștească și să ne permită să vedem?

Putem noi să percepem frica în totalitatea ei, și nu doar diferitele sale aspecte, nu doar subiectele fricii noastre? Dacă vom privi numai la amănuntele

fricii, nu vom ajunge niciodată la miezul problemei, care constă în a învăța să trăim cu frica.

A trăi cu ceva atât de viu cum este frica, cere o minte și o inimă extrem de subtile, care să nu tragă nici o concluzie despre frică, și care, în consecință, să poată urmări fiecare mișcare a fricii.

Dacă, în acel moment, o observați și trăiți cu ea – și pentru aceasta nu este nevoie de o zi întreagă, căci într-un minut sau într-o secundă se poate cunoaște întreaga sa natură – dacă trăiți cu ea atât de complet, ajungeți inevitabil să vă întrebați: "Cine este entitatea care trăiește cu frica? Cine este cel care o observă, care pândeste mișcările diferitelor sale forme, care este complet conștient de ceea ce înseamnă frica în esența sa? Este oare observatorul o entitate moartă, o ființă statică, care a adunat o serie de cunoștințe și de informații despre sine însuși?"

Ce veți răspunde la această întrebare? Este oare observatorul o entitate moartă care încearcă să observe un lucru viu, sau o ființă vie, care observă o viață în mișcare? Căci în cel care observă există cele două stări. Observatorul este cenzorul care refuză frica. Observatorul este suma tuturor experiențelor sale despre frică; el este, așadar, separat de acel ceva pe care îl numește frică, între el și frică există un spațiu. Fie că el încearcă să înfrunte frica pentru a o stăpâni, fie că încearcă să fugă de ea, are loc întotdeauna o bătălie, adică o risipă de energie!

Observându-l, veți învăța că observatorul este doar un pachet de idei și de amintiri, fără valoare sau substanță, și totuși frica fiind un fapt real, actual, n-o veți putea niciodată înțelege cu ajutorul unei abstracții. Observatorul care spune: "Mi-e

VI

Violența – Mânia Justificarea și condamnarea Idealul și actualul

frică", este oare ceva diferit de frică, adică de lucrul pe care îl observă? Frica este el însuși. Când se înțelege acest lucru nu mai există nici un fel de risipă de energie în efortul de a scăpa de frică, iar spațiul dintre observator și frică dispare cu desăvârșire.

Când vă dați seama că sunteți o parte integrantă a fricii, că, în realitate, sunteți frica însăși, nu va trebui să mai faceți nimic cu privire la ea, căci frica va dispărea o dată pentru totdeauna.

Frica, plăcerea, suferința, gândirea și violența sunt strâns legate între ele. Mulți oameni simt o plăcere deosebită în violență, în aversiunea față de alții, în ura față de anumite grupuri sau rase, în manifestarea unor sentimente potrivnice față de alții. Dar când în noi se naște acea stare a minții în care orice violență a luat sfârșit, apare și o bucurie, care este complet diferită de plăcerea pe care o dă violența și manifestările sale precum: urile, conflictele și spaimele.

Putem ajunge oare la adevăratele rădăcini ale violenței și să ne eliberăm de ea? Altfel vom trăi veșnic în luptă unii împotriva celorlalți. Dacă aceasta este viața pe care doriți să o trăiți – și pe care în mod vădit o duc cei mai mulți oameni – atunci continuați să spuneți că, oricât ați deplânge această situație, violența nu se va sfârși nicodată. În acest caz, între noi nu mai poate exista nici un mijloc de comunicare; însă dacă spuneți convinși că ar putea exista moduri de viață diferite, atunci vom fi capabili să comunicăm unii cu alții.

Să luăm în considerare, împreună cu cei care pot comunica, dacă este pe deplin posibil să terminăm definitiv cu orice formă de violență din

noi înșine, continuând totuși să trăim în această lume monstruos de brutală. Eu cred că este posibil. Nu doresc să port în mine nici un sentiment de ură, de gelozie, de neliniște sau de frică. Doresc să trăiesc în deplină pace... ceea ce nu înseamnă că doresc să mor. Doresc să trăiesc pe acest pământ minunat, atât de bogat, atât de frumos, atât de roditor. Doresc să privesc la copaci, la flori, la râuri, la pășiști, la oameni și în același timp să trăiesc în pace deplină cu mine însumi și cu lumea. Ce trebuie să fac pentru asta?

Dacă vom ști cum să privim la violență, nu numai la cea din societate – cu antagonismele ei de clasă, cu răzmerițele ei, cu conflictele ei naționale, cu războaiele ei – ci de asemenea și la violența din noi înșine, atunci poate că vom fi în stare să trecem dincolo de ea.

Această problemă este deosebit de complexă. Veacuri după veacuri omul a fost violent; religiile, au încercat pretutindeni în lume să-l îmblânzească, dar nici una nu a reușit. Așa că, dacă avem intenția să aprofundăm chestiunea, trebuie să o abordăm cu foarte multă seriozitate, căci ea ne va conduce într-un domeniu cu totul diferit; dar dacă în această problemă vedem doar o simplă distracție intelectuală, noi nu vom reuși să ajungem prea departe.

Ați putea crede că atâta timp cât restul lumii nu va lua hotărârea gășirii unei soluții la problema violenței, nu veți putea face nimic. În ce mă privește, nu sunt preocupat de atitudinea altora. Eu abordez această problemă cu cel mai mare interes. Eu nu mă consider paznicul fratelui meu. Ca ființă omenescă resimt foarte adânc această necesitate de a sfârși definitiv cu violența și de aceea voi veghea neîncetat pentru a-i pune capăt

mai întâi în mine însumi. Însă eu nu voi încerca să vă spun să nu fiți violenți. Aceasta n-ar avea nici un sens, atâta timp cât dumneavoastră înșivă nu veți dori acest lucru.

Așadar, dacă doriți cu adevărat să înțelegeți ce este violența, să continuați împreună explorarea în acest domeniu.

Oare această problemă a violenței se află în altă parte sau aici? Căutați să o rezolvați în lumea exterioară, sau doriți să cercetați violența în sine, așa cum este în dumneavoastră? Dacă sunteți liberi de orice violență, atunci se naște în mod firesc întrebarea: "Cum voi putea să trăiesc într-o lume plină de violență, de ambiție, de lăcomie, de invidie, de brutalitate? Nu voi fi distrus?"

Aceasta este întrebarea pe care, lăuntric, v-o puneți în mod inevitabil. Mie mi se pare că puneți o astfel de întrebare tocmai pentru că nu trăiți pasnic; în caz contrar problema ridicată nu ar mai avea sens. S-ar putea să fiți întemnițați fiindcă refuzați să intrați în armată, sau să fiți împușcați fiindcă refuzați să luptați. Ei bine, veți fi împușcați – însă nu aceasta este problema. Este extrem de important să înțelegem lucrul acesta.

Noi încercăm să înțelegem violența ca fapt, nu ca idee, ca fapt care există în ființa omenescă, iar această ființă omenescă sunt eu însumi.

Prin urmare, eu trebuie să fiu "cu desăvârșire" vulnerabil la această problemă, să mă deschid complet la această explorare. Trebuie să mă expun unei analize riguroase, trebuie să fiu într-o stare a minții care să mă împingă să caut până la capăt, și fără să mă determine să mă opresc la o anumită etapă considerând că demersul meu a fost suficient.

Ei bine, trebuie să-mi fie evident faptul că sunt o ființă omenască violentă. Am experimentat violența în mânie, în nevoile mele sexuale, în urile mele, în dușmăniile pe care le-a creat, în gelozie etc. Am experimentat-o, am cunoscut-o bine și îmi spun că vreau să o înțeleg în întregime; nu vreau să mă opresc doar la una din manifestările ei (războiul, de exemplu), ci să înțeleg agresivitatea din om.

Violența nu înseamnă doar a ucide pe cineva. Tot violență este atunci când folosim o vorbă aspră, când facem gestul de a înlătura pe cineva din drumul nostru sau când ne supunem fiindcă ne este frică.

Violența nu este doar în acele abatoare umane organizate în numele lui Dumnezeu, în numele societății sau al unei țări.

Violența este mult mai subtilă, mai profundă și de aceea vom căuta s-o cercetăm până în străfund.

Atunci când spuneați că sunteți indian, musulman, creștin sau european, sau în alt fel, sunteți violenți. Înțelegeți de ce? Fiindcă vă separați de restul omenirii și această separare – prin credință, prin naționalitate, prin tradiție – naște violență.

Cel care caută să înțeleagă cu adevărat violența nu aparține nici unei țări, nici unei religii, nici unui partid politic, nici unui sistem parțial; singurul lucru care îl interesează este înțelegerea deplină a umanității.

Cu privire la violență există două curente principale de gândire. Unul consideră că violența este înăscută omului; celălalt susține că violența este produsul moștenirii sale sociale și culturale. Nici una din aceste două abordări nu ne interesează, le considerăm ca fiind lipsite de orice importanță.

Importantă este problema în sine: faptul că noi suntem violenți, iar nu gândul cu privire la acest subiect.

Una din cele mai obișnuite expresii ale violenței este mânia. Dacă soția mea este atacată, îmi spun că mânia mea este justificată. Dacă este atacată țara mea, ideile mele, principiile mele, felul meu de viață, îmi spun că sunt mâniaș pe bună dreptate. Același lucru îl simt și când sunt atacate obiceiurile mele sau măruntele, neînsemnatele mele păreri. Dacă cineva mă calcă pe picioare sau dacă mă insultă, sau dacă pleacă cu soția mea, devin mâniaș și gelos; această gelozie ar putea fi considerată îndreptățită, căci soția mea este proprietatea mea.

Toate aceste manifestări ale mâniei sunt justificate sub aspect moral, ca și faptul de a ucide în numele țării mele. Atunci când vorbim despre mânia, care este o formă de violență, putem oare să distingem, potrivit înclinațiilor noastre și influențelor mediului în care trăim, care mânia este îndreptățită și care nu, sau vom considera mânia în sine? Există oare mânia îndreptățită? Are mânia o calitate intrinsecă pe care o califică, în funcție de presiunea pe care o exercită societatea, drept bună sau rea, după cum îmi convine? Din momentul în care vă apărați familia, țara, o bucată de pânză, colorată numită steag, o credință, o idee, o dogmă, obiectul dorințelor dumneavoastră sau ceea ce poședați, chiar această apărare arată mânia.

Puteți privi la această mânia fără a încerca să o explicați sau să o justificați, fără să vă spuneați că trebuie să vă apărați bunurile, sau că aveți dreptate să fiți mâniaș, sau că ar fi absurd să vă lăsați cuprinși de mânia? Puteți privi la mânia ca la un lucru în sine? Puteți să o priviți în mod complet,

obiectiv, adică fără să o apărați sau să o condamnați? Puteți?

Oare vă pot vedea cu obiectivitate dacă sunt adversarul dumneavoastră sau dacă gândesc că sunteți niște persoane minunate? Vă pot vedea așa cum sunteți în realitate numai când vă privesc cu o atenție care nu este afectată în nici un fel de raporturile dintre noi. Ei bine, aș putea privi mânia în același fel? ... ceea ce înseamnă că nu sunt vulnerabil la acest fenomen extraordinar, că nu mă împotrivesc lui, că îl observ fără să încerc nici o reacție față de el? Este foarte greu să observ mânia, fără pasiune, căci mânia face parte din ființa mea, și totuși asta voi încerca să fac.

Iată-mă, sunt o ființă omenască violentă, fie că sunt alb, negru, brun sau roșu. Nu mă preocupă dacă am moștenit această violență sau dacă violența din mine este produsul societății: ceea ce mă interesează este să mă eliberez de ea. A mă elibera de violență, înseamnă totul pentru mine. Acest lucru este pentru mine mai important decât sexualitatea, hrana sau situația, întrucât violența mă distruge și distruge și lumea. Eu doresc să o înțeleg, doresc să trec dincolo de ea. Mă simt răspunzător pentru toată mânia și pentru toată violența din lume. Mă simt cu adevărat răspunzător - nu sunt doar vorbe goale. Îmi spun: "Pot să fac ceva în acest sens numai dacă trec dincolo de mânăie, dincolo de violență, dincolo de particularitățile naționale."

Sentimentul pe care îl încerc, că trebuie să înțeleg violența din mine, dă naștere unei vitalități imense, unei dorințe pătrunzătoare de a descoperi. Înșă pentru a trece dincolo de violență, nu trebuie nici să o înăbuș, nici să o neg, nici să îmi spun: "Ea face parte din mine, nu pot face nimic" sau "Vreau

să o alung". Trebuie să privesc la ea, să o studiez, trebuie să pătrund în intimitatea ei și, prin urmare, nu trebuie nici să o condamnu, nici să o justific. Și totuși, aceasta facem tot timpul. Vă cer, așadar, ca pentru o clipă să suspendați prejudecățile dumneavoastră cu privire la acest subiect.

Dacă doriți într-adevăr să puteți opri violența, dacă doriți să puneți capăt războaielor, întrebați-vă cât din voi înșivă, câtă vitalitate dăruți pentru acest lucru? Nu sunteți profund zguduiți când vedeți că fiii voștri sunt uciși, că fiii voștri sunt înrolați, instruiți, măcelăriți? Nu vă pasă? Dumnezeu, dacă acest lucru nu vă tulbură, atunci ce vă interesează? Să vă păstrați averea? Să petreceți? Să luați stupeficante? Nu vedeți că violența din voi este pe cale să distrugă lumea? Sau o vedeți doar ca pe o abstracție oarecare?

Dacă problema vă interesează cu adevărat, atunci abordați-o cu toată inima, cu toată mintea, ca s-o puteți înțelege. Nu-i de ajuns să stați pe scaun și să ascultați la ce spun. Vă atrag atenția asupra faptului că este imposibil să înțelegeți cu adevărat mânia și violența dacă încercați să le condamnați sau să le justificați; atâta timp cât ele nu reprezintă pentru fiecare o problemă arzătoare, nu trebuie să învățați cum să priviți la mânăie, cum să trebuie să învățați cum să priviți la mânăie, cum să priviți la soțul dumneavoastră, la soția dumneavoastră, la copilul dumneavoastră, cum să-i ascultați pe politicieni. Învățați să vedeți de ce nu sunteți obiectiv, de ce condamnați sau justificați dacă justificați sau condamnați este pentru că aceasta face parte din structura societății în care trăiți.

Suntem condiționați ca germani, ca indieni, ca negri, ca americani prin pură întâmplare a nașterii

noastre și această condiționare ne-a făcut mintea greoaie. Pentru a învăța, pentru a descoperi un adevăr fundamental, trebuie să avem capacitatea de a explora profunzimile. Dacă avem o cazma tociță, nu putem săpa adânc. Așa că trebuie să ne ascuțim cazmaua, adică mintea, mintea care a fost tociță prin toate aceste condamnări sau justificări. Putem pătrunde în adâncime numai dacă mintea ne este tot așa de ascuțită ca o lamă și tot așa de dură ca un diamant.

Este inutil să stăm într-un fotoliu și să ne întrebăm cum putem căpăta o astfel de minte. Trebuie să simțim acest lucru ca și cum am simți că ne este foame, și trebuie să ne dăm seama că ceea ce apasă asupra minții noastre este sentimentul de invulnerabilitate, acest sentiment care ridică ziduri în jurul minții și care este prezent în toate condamnările sau justificările noastre. Dacă mintea s-ar putea elibera de acest sentiment, atunci vom putea privi, studia, aprofunda și vom putea ajunge la o stare de deplină luciditate.

Să revenim însă la chestiunea principală – este oare cu putință să stărpim violența din noi înșine? Dacă v-aș întreba: "De ce nu v-ați schimbat?" ar fi o formă de violență. Nu asta vreau să vă spun. Nu intenționez să încerc să vă conving de ceva. Este viața fiecăruia și fiecare trăiește după cum crede de cuviință. Eu întreb numai dacă este cu putință ca o ființă omenască, integrată psihologic într-o societate, oricare ar fi aceasta, să se elibereze de propria sa violență. Dacă acest proces este posibil, atunci va apărea un mod de viață complet diferit.

Cei mai mulți oameni au acceptat violența ca un mod de viață. Două războaie înspăimântătoare nu ne-au învățat nimic, poate doar să înălțăm

bariere din ce în ce mai numeroase între noi și semenii noștri. Dar pentru cei care vor să scape de violență, ce trebuie făcut? Nu cred că ei vor putea reuși încercând să se analizeze sau lăsându-se analizați de un specialist. Prin acest mijloc, ei vor putea să se schimbe puțin câte puțin, să trăiască ceva mai liniștit, într-un mediu ceva mai plin de afecțiune, însă nu vor putea dobândi niciodată percepția totală după care tânjesc.

Trebuie, totuși, să știm cum să ne analizăm, căci acest proces de analiză ascute considerabil mintea și îi conferă atenția, pătrunderea și seriozitatea care îi vor permite să ajungă la o percepție totală. Noi nu avem capacitatea înăscută de a percepe ansamblul dintr-o singură privire. Această claritate de viziune nu este posibilă decât atunci când am învățat temeinic să privim detaliile; abia după aceea vom ști cum să "sărim".

Rezultă că pentru a încerca să devenim mai puțin violenți noi ne sprijinim pe un concept, pe un ideal numit "non-violență", gândind că făcând apel la opusul violenței vom putea să lichidăm faptul în sine. Însă nu vom reuși. Am avut nenumărate idealuri, toate cărțile sfinte sunt pline de ele, totuși noi suntem încă violenți. Așa că de ce să nu ne ocupăm de violența însăși și să dăm uitării conceptul care o desemnează?

Dacă dorim să înțelegem actualul, trebuie să-i acordăm întreaga noastră atenție, întreaga noastră energie. Această atenție și această energie sunt distruse atunci când gândim la o lume ideală, la o ficțiune. Dar suntem noi în stare să eliminăm orice ideal din gândirea noastră? O persoană serioasă, care dorește să descopere ce este adevărul, ce este iubirea în adevăratul sens al cuvântului, nu trebuie

să aibă în minte nici un fel de prejudecată despre ele. Prin urmare, ea trebuie să trăiască numai în "ceea ce este": în actual.

Pentru a vedea ce este de fapt mânia, nu trebuie să faceți nici un fel de judecată asupra ei, căci în momentul în care concepeți contrariul ei o condamnați, ceea ce vă împiedică să o puteți vedea așa cum este. Când spuneți că urâți sau că nu puteți suferi pe cineva, aceasta sună brutal, dar faptul este acolo; dacă îl examinați în profunzime, în mod complet, el dispare, în timp ce dacă spuneți: "Nu trebuie să urăsc; trebuie să iubesc din tot sufletul", atunci trăiți într-o lume ipotetică, cu valori duble.

A trăi complet, din plin, în clipa de față, înseamnă a trăi cu "ceea ce este", cu actualul, fără a-l condamna sau justifica. Orice problemă văzută în această claritate este rezolvată. Puteți vedea, așadar, cu claritate chipul violenței, nu numai în lumea exterioară, ci și adevărata înfățișare pe care aceasta o ia înlăuntrul dumneavoastră, ceea ce înseamnă că sunteți total liberi de violență pentru că n-ați admis nici o ideologie pentru a o combate? Aceasta impune o foarte adâncă meditație și nu doar o consimțire sau o dezaprobare verbală.

Ați auzit acum un întreg șir de afirmații, dar oare le-ați putut înțelege pe deplin? Mintea dumneavoastră condiționată, modul de viață pe care îl duceți, întreaga structură a societății în care trăiți, vă împiedică să vedeți un fapt așa cum este și să vă eliberați de el în clipa următoare. Dumneavoastră spuneți: "Mă voi gândi la el; voi chibzui dacă este cu putință să mă eliberez de violență sau nu; voi încerca". Această declarație "voi încerca" reprezintă unul dintre cele mai mari rele pe care le puteți face. A încerca, a face cât se poate mai bine - acest

lucru nu există. Un lucru se face sau nu se face. Aveți nevoie de timp să luați o hotărâre atunci când vă arde casa? Casa arde datorită violenței instalată pretutindeni în lume, iar dumneavoastră spuneți: "Am nevoie de timp pentru a găsi cea mai bună ideologie cu care să sting focul". În timp ce casa arde, discutați oare despre culoarea părului celui care aduce apă?

VII

Relațiile dintre oameni – Conflictele Socialul – Sărăcia – Stupefiantele Dependența – Comparatiile – Dorințele Idealurile – Ipocrizia

Încetarea violenței, despre care tocmai am vorbit, nu înseamnă neapărat o stare a minții în pace cu sine însăși și, prin urmare, în pace în toate relațiile sale.

Relațiile dintre ființele omenești se întemeiază întotdeauna pe mecanisme de apărare, pe imagini. În relațiile umane fiecare își construiește o imagine despre celelalte persoane, iar raporturile care se stabilesc sunt raporturi între imagini, și nicidecum între ființe omenești. Soția are o imagine despre soț – poate nu conștientă, dar ea este totuși prezentă – iar soțul o imagine despre soția sa. Avem o imagine despre țara noastră și despre noi înșine și mereu întărim aceste imagini, adăugând din ce în ce mai mult la ele. Aceste imagini determină pretensele noastre raporturi cu ceilalți. Relația reală dintre două ființe omenești, sau dintre mai multe ființe omenești, încetează cu desăvârșire atunci când se produce formarea de imagini.

Este evident că relațiile întemeiate pe aceste imagini nu pot aduce niciodată pace în raporturile noastre, fiindcă imaginile sunt fictive și nu se poate

trăi într-o abstracție. Și totuși, aceasta este ceea ce facem cu toții; trăim într-o lume de idei, de teorii, de simboluri, de imagini pe care le-am creat despre noi înșine și despre ceilalți, și în care nu se află nici o realitate. Toate raporturile pe care le avem, fie cu ideile, fie cu bunurile materiale, fie cu ființele omenești, se bazează în mod esențial pe această formare de imagini și de aici se naște întotdeauna conflictul.

Cum este atunci cu puțință să trăim în pace cu noi înșine și cu ceilalți? La urma urmei viața este o mișcare continuă în relații, altfel nu ar exista viață și dacă noi întemeiem această viață pe o abstracție, pe o idee, sau pe opinii speculative, atunci o asemenea trăire abstractă va da naștere neapărat la relații ce vor deveni adevărate lupte.

Este oare cu puțință ca omul să trăiască o viață lăuntrică cu desăvârșire ordonată, lipsită de orice formă de constrângere, de imitație, de sufocare sau de sublimare? Poate el să instaureze în sine însuși o ordine care să fie o calitate vie, nu închisă într-un cadru de idei – o liniște interioară care să nu poată fi tulburată în nici un moment – nu în vreoa lume fantastică, mitică, abstractă, ci în viața sa zilnică, acasă și la locul de muncă?

Gândesc că ar trebui să aprofundăm această chestiune cu mare grijă, căci nu există nici un colț al conștiinței noastre care să fie la adăpost de conflicte. Aceste conflicte există în toate relațiile noastre, fie cu persoana cea mai apropiată, fie cu un vecin sau cu societatea în care trăim; ele se manifestă în toate contradicțiile noastre, în dezbinările noastre, ele creează între oameni o stare de separație, de dualitate. Observându-ne pe noi înșine și relațiile noastre cu societatea, vom constata că există conflicte la toate nivelurile

ființei noastre – conflicte mărunte sau conflicte majore ce provoacă reacții superficiale sau rezultate nimicitoare.

Omul a acceptat starea de conflict ca o parte integrantă a existenței zilnice, fiindcă a admis concurența, gelozia, lăcomia, dorința de a acapara și agresivitatea ca un mod de viață cât se poate de firesc. Când acceptăm un asemenea mod de viață, noi acceptăm structura societății așa cum este ea și acceptăm să trăim în conformitate cu șablonul ei de respectabilitate. Este capcana în care cad cei mai mulți dintre noi, fiindcă dorim să fim cât mai respectabili! Dacă cercetăm mințile și inimile noastre, felul în care gândim, simțim sau acționăm în viața noastră zilnică, observăm că atâta timp cât ne conformăm valorilor societății viața noastră trebuie să fie o adevărată luptă. Dacă n-o acceptăm – și nici o persoană religioasă nu o poate accepta – atunci vom fi complet liberi de structura psihologică a societății.

Cei mai mulți dintre noi sunt nespunși de bogați în tot ceea ce a produs societatea, în tot ceea ce societatea a creat în noi, și în tot ceea ce noi am creat în noi înșine: bogați în lăcomie, invidie, ură, gelozie, neliniște. Aceasta este averea noastră.

Pretutindeni în lume diferitele religii au predicat sărăcia. Călugărul îmbracă o sutană, își schimbă numele, își rade capul, intră într-o chilie și face un legământ de sărăcie și de castitate. În Orient, el nu are decât o pânză pe umeri și o masă pe zi – și noi toți respectăm o astfel de sărăcie. Însă acei oameni care au îmbrăcat sutana sărăciei sunt încă, sub aspect psihologic, bogați în toate produsele create de societate, deoarece ei caută situație și prestigiu. Aparținând unui anumit ordin monahal,

unei anumite religii, ei trăiesc întotdeauna în ceea ce divizează și separă culturile și tradițiile.

Aceasta nu este sărăcie; adevărata sărăcie înseamnă să fii complet liber în raport cu societatea, chiar dacă ai putea avea mai multe rânduiri de haine și ceva mai multă mâncare. Din nefericire, există multe persoane care caută această formă de exhibiționism.

Sărăcia devine un lucru minunat numai atunci când, sub aspect psihologic, lăuntric, am devenit liberi în raport cu societatea. Trebuie să devii sărac înăuntrul tău, căci atunci nimic nu mai tulbură mintea, nici căutări, nici cerințe, nici dorințe – nimic. Numai această sărăcie lăuntrică poate percepe adevărul unei vieți în care nu există nici un conflict. O astfel de viață este o binecuvântare pe care nici o biserică și nici un templu nu o pot da.

Prin urmare, este cu puțință să ne eliberăm de structura psihologică a societății, adică de ceea ce constituie însăși esența conflictelor? Nu este greu să tăiem sau să curățăm anumite ramuri ale conflictului. Dar ceea ce ne interesează este să ajungem la o pace interioară totală și deci la o perfectă liniște exterioară în care, departe de a vegeta, departe de a ne afla într-o stare de inerție, suntem dinamici, plini de vitalitate și de energie.

Pentru a înțelege o problemă și a ne elibera de ea, avem nevoie de o mare doză de energie suficientă și pasionată; nu este suficient ca această energie să fie fizică sau intelectuală, ea trebuie să nu fie dependentă de nici un motiv, de nici un stimul psihologic, de nici un stupefiant. Dacă sunteți dependenți de vreun stimul, indiferent de natura lui, acesta nu va întârzia să vă amortească mintea și să o facă insensibilă. Luând anumite droguri putem căpăta o vreme destulă

energie pentru a vedea lucrurile foarte clar, dar după aceea revenim la starea de dinainte și devenim din ce în ce mai dependenți de stupeficante.

Orice stimulente, fie el biserica, alcoolul, stupefiantele, cuvântul scris sau vorbit, ne pune în mod inevitabil într-o stare de dependență care ne împiedică să vedem limpede și să avem energie vitală.

Din nefericire, cu toții depindem psihologic de ceva. De ce avem cu toții această imensă dorință de a fi subjuogați? Să cercetăm acest lucru împreună. Nu așteptați de la mine să vă spun cauzele stării de dependență în care vă aflați. Dacă vom cerceta împreună, descoperirile pe care le vom face vă vor aparține și, fiind ale dumneavoastră, vă vor da vitalitate.

Eu descopăr în mine însumi că depind de ceva - să spunem, de exemplu, de un auditoriu care mă stimulează. A vorbi în fața unui mare număr de oameni, îmi dă o anumită energie; prin urmare, eu depind de acești oameni, fie că ei mă aprobă sau nu. Dezaprobarea lor suscită în mine mai multă energie decât consimțământul lor, căci o acceptare pasivă nu stabilește decât raporturi seci, fără conținut. Descopăr prin urmare că am nevoie de un auditoriu fiindcă este ceva foarte stimulativ să mă adresez lui. De ce oare? De unde această nevoie? Fiindcă în adâncul meu sunt gol, superficial; fiindcă nu găsesc în mine însumi izvorul vieții, mereu bogat, plin, mișcător, vital. Mă sprijin, așadar, pe ceva și iată că am descoperit cauza dependenței mele. Dar această descoperire mă eliberează oare de dependență? Evident că nu, căci ea este doar o descoperire intelectuală. Simpla acceptare intelectuală a unei idei, sau consumșirea emoțională la o ideologie, nu poate să elibereze

mintea de starea ei de dependență: nevoia de a fi stimulat rămâne. Ceea ce eliberează este vederea structurii stimulării, vederea naturii acestei dependențe care îndobitocțește mintea și care o face stupidă și inactivă. Numai această vedere totală o poate elibera.

Trebuie să înțelegem în ce constă această vedere totală. Câtă vreme privesc viața dintr-un anumit punct de vedere sau în lumina unei anumite experiențe pe care am îndrăgit-o, sau plecând de la anumite cunoștințe pe care le-am adunat (toate aceste date fiind fundamentul meu, adică eul meu), nu voi putea să privesc total. Am descoperit intelectual, verbal, prin analiză, cauza dependenței mele, însă tot ceea ce explorează gândirea este în mod inevitabil fragmentar. Prin urmare, nu pot vedea în totalitatea sa procesul dependenței mele decât atunci când mintea nu intervine. Abia atunci văd faptul în sine; îl văd în toată realitatea a "ceea ce este"; îl văd fără plăcere sau dezgust; nu vreau să scap de această dependență, și nici să fiu eliberat de cauza ei; îl observ și atunci când are loc o observare de acest fel îmi apare imaginea întreagă, nu doar un simplu fragment. Această vedere este o stare de libertate.

Am descoperit acum că fragmentarea înseamnă risipă de energie; am descoperit originea acestei risipe.

Ați putea gândi că nu există risipă de energie dacă imitați, dacă vă supuneți unei autorități, dacă vă subordonați unei autorități religioase, sau dacă acceptați un ritual, o dogmă, un partid sau o ideologie. Dar această supunere, această acceptare a unui mod de gândire - fie că este bun sau rău, fie că este sacru sau profan - nu este decât o activi-

tate fragmentară, care creează o separație între "ceea ce este" și "ceea ce ar trebui să fie". Această separație provoacă întotdeauna un conflict, iar conflictul înseamnă pierdere de energie.

Dacă vă puneți întrebarea: "Cum pot să fiu liber de conflict?", creați o nouă problemă și lupta se intensifică; dar dacă puteți privi această problemă ca un obiect concret, într-un mod clar și direct, atunci veți înțelege în mod esențial adevărul unei vieți în care nu există deloc conflict.

Să abordăm această problemă și din altă perspectivă. Noi nu încetăm nici o clipă să comparăm ceea ce suntem cu ceea ce ar trebui să fim. Acest "ar trebui să fim" este o proiecție a gândirii despre cum s-ar cuveni să fim. Orice comparație antrenează o contradicție, nu numai între două persoane sau între o persoană și un obiect, ci și între ceea ce a fost ieri și ceea ce este astăzi; există, așadar, un conflict între ceea ce a fost și ceea ce este.

"Ceea ce este" nu are realitate pentru noi decât în măsura în care trăim în prezența sa, fără a ne da la vreo comparație. Numai atunci putem să acordăm, în deplină liniște, întreaga noastră atenție la ceea ce se află în noi: disperare, ură, frică, neliniște, singurătate și să trăim cu ele în mod complet; de îndată ce vom suprima contradicțiile, vom fi liberi de conflict.

Însă noi nu încetăm nici o clipă să ne comparăm cu cei care sunt mai bogați, mai strălucitori, mai inteligenți și mai renunțați decât noi.

Acest "mai" joacă un rol extraordinar în viețile noastre. Această obișnuință de a ne măsura tot timpul cu ceva sau cu cineva este una din principalele cauze ale conflictelor noastre. De ce ne comparăm în permanență cu alții? De ce este atât de înrădăcinat în noi acest simț al comparației?

El ne-a fost inculcat încă din copilărie. În fiecare școală, copilul A este învățat să se compare cu copilul B și el se distruge încercând să fie asemenea lui B.

Când acest proces de comparație este absent, când nu mai există imagine ideală, nici contrariul ei, când nu există nici un factor de dualitate, când încetăm orice luptă pentru a deveni altceva decât ceea ce suntem, ce se produce în noi? Întrucât am încetat să ne mai creăm opusul, inteligența noastră și sensibilitatea noastră se ascut; întrucât am încetat să mai luptăm, nu mai risipim energia vitală care este pasiunea; am devenit capabili de acea pasiune imensă, fără de care nimic nu poate fi făcut.

Dacă nu ne comparăm cu altcineva, vom fi ceea ce suntem. Imitând pe cineva noi sperăm să evoluăm, să devenim mai inteligenți, mai frumoși. Însă vom izbuti? "Realitatea" este ceea ce suntem; comparațiile nu fac decât să fragmenteze această "realitate".

Dacă însă vedem cum suntem într-adevăr, fără a ne compara cu cineva, acest fapt ne dă o puternică energie pentru a ne privi. Când ne privim cu adevărat, ne situăm dincolo de orice comparație; asta nu înseamnă că mintea a devenit stagnantă și mulțumită de sine, ci că a înțeles în esență felul în care risipește energia vitală atât de necesară cunoașterii vieții în totalitatea ei.

Nu doresc să știu cu cine sunt în conflict. Nu doresc să cunosc conflictele periferice ale ființei mele. Ceea ce doresc să știu este de ce există conflicte. Când îmi pun această întrebare, descopăr în mine o cauză fundamentală care este complet diferită de elementele periferice ale conflictelor și

de soluțiile lor. Pe mine mă interesează această cauză esențială și văd - poate că la fel vedeți și dumneavoastră! - că însăși natura dorinței, dacă nu este bine înțeleasă, conduce în mod inevitabil la conflicte.

Orice dorință este contradictorie. Întotdeauna se doresc două lucruri opuse. Eu nu spun că dorința trebuie distrusă, înăbușită, controlată sau sublimată, spun numai că trebuie să înțelegem natura sa contradictorie. Nu obiectele dorinței sunt contradictorii, ci însăși natura dorinței este contradictorie, și asta trebuie să înțelegem mai înainte de a înțelege conflictele. Această stare contradictorie există în noi înșine și ea este produsă de dorința fundamentală de a căuta plăcerea și de a evita durerea, lucru pe care l-am examinat mai înainte.

Vedem, prin urmare, că dorința se află la originea unei stări contradictorii care constă în a dori un lucru și, în același timp, a nu-l dori. Este, pe scurt, o activitate cu două sensuri. Când înfăptuim ceva plăcut, nu este nici un efort în aceasta, nu-i așa? Însă plăcerea aduce durere și atunci se dă o luptă pentru a evita durerea și această luptă înseamnă iarăși o risipă de energie.

Pentru ce întretinem această dualitate? Există fără îndoială o dualitate în natură - bărbat și femeie, lumină și umbră, zi și noapte - însă launtric, psihologic, de ce există dualitate? Vă rog să vă gândiți la acest lucru împreună cu mine. Trebuie să vă exercitați propriile facultăți pentru a descoperi. Cuvintele mele sunt numai o oglindă în care să vă puteți vedea mai bine. Prin urmare, de ce există această dualitate psihologică? Oare pentru că am fost educați să comparăm întotdeauna "ceea ce este" cu "ceea ce ar trebui să fie"?

Noi am devenit condiționați prin tot felul de noțiuni contradictorii cu privire la ceea ce este drept și nedrept, bine și rău, moral și imoral. Oare această dualitate a luat ființă fiindcă ne imaginăm geloziei, la contrariul josniciei, aceasta ne va ajuta să scăpăm de ele? Folosim oare contrariul ca pe o pârgăie pentru a scăpa de "ceea ce este"? Sau el nu este altceva decât o fugă de realitate?

Folosim oare contrariul ca pe un mijloc de evitare a realului, pe care nu știm cum să-l abordăm? Sau fiindcă ni s-a spus, de-a lungul a mii de ani de propagandă, că trebuie să adoptăm ca ideal contrariul a "ceea ce este" pentru a putea trăi mai bine în prezent?

Noi gândim că un ideal ne-ar putea ajuta să scăpăm de "ceea ce este", însă idealul nu este capabil de un asemenea lucru. Noi putem să predăm non-violența tot restul vieții noastre și tot timpul nu vom face decât să semănăm semințele violenței.

Când avem o concepție despre cum "ar trebui să fie" și despre cum "ar trebui să făptuim", și când realizăm că nu încetăm nici un moment să acționăm într-un mod total contrar acestui ideal, atunci ne dăm seama că de fapt principiile, credințele, idealurile duc în mod inevitabil la ipocrizie. Idealul însuși este acela care dă naștere la contrariul a "ceea ce este"; atunci când știi să trăiești cu "ceea ce este", idealul devine inutil.

Încercarea de a deveni ca altcineva sau de a ne confunda cu idealul nostru este una din cauzele principale ale contradicțiilor care ne macină, ale stării noastre de confuzie și de conflict. O minte confuză, indiferent la ce nivel ar acționa, rămâne

confuză; orice acțiune născută din confuzie, nu face decât să accentueze și mai mult confuzia. Văd acest lucru foarte limpede; îl văd ca și cum m-aș afla în fața unui pericol fizic imediat. Așa că, ce-mi rămâne de făcut? Încetez să mai acționez în termeni de confuzie, oricare ar fi aceasta.

Această inacțiune este o acțiune totală.

VIII

Libertatea – Revolta – Singurătatea Inocența – A trăi cu noi înșine așa cum suntem

Nici o încercare de reprimare, nici o brutală încercare de disciplinare prin conformarea la un tipar n-au reușit să conducă la adevăr. Pentru a ajunge la adevăr mintea trebuie să fie complet liberă, fără nici o umbră de deformare.

Dar mai întâi să ne întrebăm dacă dorim cu adevărat să fim liberi. Când vorbim de libertate, ne gândim oare la o libertate totală sau numai la a scăpa de un lucru neplăcut sau care ne supără? Ne-ar plăcea să dăm uitării amintirile dureroase și urâte precum și experiențele nefericite și să păstrăm numai amintirile, ideologiile, formulele și contactele care ne-au dat deplină satisfacție. Dar a le respinge pe unele și a le reține pe altele este cu neputință, căci, așa cum am văzut, plăcerea și durerea sunt nedespărțite.

Așa că fiecare dintre noi trebuie să afle dacă dorește să fie complet liber sau nu. În caz afirmativ, va trebui să înțelegem mai întâi natura și structura libertății. Dorim oare să ne eliberăm de "ceva"? De durere? De vreo formă de neliniște? Acest lucru nu înseamnă a dori libertatea, care este o stare de spirit cu totul deosebită. Să spunem că v-ați elibera

de gelozie. Ați devenit în felul acesta liber, sau n-ați făcut decât să reacționați? Atitudinea aceasta nu a modificat cu nimic starea dumneavoastră, nefiind prin urmare libertate.

Ne putem elibera foarte ușor de o dogmă analizând-o, respingând-o, însă motivul acestei încercări de a ne elibera trebuie căutat întotdeauna într-o reacție precisă, datorată, de exemplu, faptului că acea dogmă nu mai este la modă sau că nu mai este potrivită. Ne putem elibera de naționalism fiindcă ajungem să credem în internaționalism sau fiindcă ne dăm seama că această dogmă, cu toate drapelurile și valorile sale stupide, nu mai corespunde necesităților economice. Ne-am putea răzvrăti împotriva unui conducător politic sau spiritual, care ne-a fâgăduit libertatea. Dar astfel de motivații raționale, astfel de concluzii logice, au oare ceva în comun cu libertatea?

Dacă spunem că suntem liberi de "ceva", aceasta nu este decât o reacție ce va da naștere la altă reacție, care, la rândul ei, va aduce cu sine un nou conformism, o altă formă de supunere. În felul acesta se declanșează reacții în lanț și ne închipuim că fiecare dintre ele este o eliberare. Însă aici este vorba doar de o continuitate modificată a trecutului, de care mintea se agață.

Tineretul din ziua de azi, ca orice tineret, este în stare de revoltă împotriva societății, iar această atitudine este în sine un lucru bun. Însă revolta nu este libertate, căci ea nu este decât o reacție ce dă naștere propriilor sale valori, propriilor sale șabloane care, la rândul lor, încâtușează. Ne închipuim că acestea sunt ceva cu totul nou, dar ne înșelăm: această lume nouă nu este altceva decât lumea veche într-un tipar diferit. Orice revoltă socială sau

politică se va întoarce la buna și vechea mentalitate burgheză.

Libertatea nu survine decât atunci când acțiunea urmează unei vederi clare; ea nu este niciodată instaurată printr-o revoltă. A vedea cu claritate înseamnă a acționa, iar această acțiune este la fel de instantanee ca atunci când avem de-a face cu un pericol imediat.

Atunci nu mai are loc nici un proces de cerebralizare, nici o controversă, nici o ezitare; pericolul însuși este cel care obligă la acțiune. Prin urmare, *a vedea* înseamnă în același timp *a acționa* și *a fi liber*.

Libertatea este o stare a minții și nicidecum faptul de a ne elibera de "ceva", este un sentiment de libertate; este libertatea de a pune la îndoială și de a pune sub semnul întrebării orice lucru. Este o libertate atât de puternică, de activă și de viguroasă încât înlătură orice formă de dependență, de robie, de conformism și de acceptare. Este o stare în care suntem complet singuri. Dar această stare a minții se poate produce oare atunci când am fost educați de o anumită cultură, în așa fel încât să fim întotdeauna dependenți de mediu și de propriile sale tendințe? Fiind astfel alcătuiți, este oare cu putință să găsim acea libertate, care înseamnă singurătate totală și în care nu există nici șefi spirituali, nici tradiții și nici autorități?

Libertatea este o stare interioară a minții care nu mai este dependentă de vreun stimul sau de vreun cunoaștere, și nu mai este rezultatul vreunei experiențe sau concluzii. Cei mai mulți oameni nu sunt niciodată singuri sub aspect lăuntric. Există o deosebire între izolare, reclusiune și singurătate. Știm cu toții ce înseamnă izolarea – înălțarea unor

ziduri în jurul propriei persoane pentru ca nimeni să nu te poată atinge și nimic să nu te poată răni; detașarea este o altă formă de agonie, ca să nu mai vorbim de trăirea în minunatul turn de fildeș al unei ideologii. Singurătatea este ceva cu totul deosebit.

Noi nu suntem niciodată singuri câtă vreme suntem plini de amintiri, de condiționări și de reziduurile trecutului care ne sufocă mintea. Pentru a fi cu adevărat singur trebuie să mori pentru trecut. Când ești singur, complet singur, nu mai aparții nici unei familii, nici unei națiuni, nici unei culturi, nici unui continent: te simți un străin. Omul care este complet singur în felul acesta, este inocent și această inocență eliberează mintea de suferință.

Noi târâm după noi povara vorbelor a mii și mii de oameni precum și amintirea tuturor nenorocirilor noastre. A părași toate acestea, în totalitate, înseamnă a fi singur, iar mintea care este singură nu este numai inocentă, ci și tânără – nu ca număr de ani, ci tânără, nevinovată, vie – și atunci o astfel de minte poate vedea ce este de fapt adevărul, poate vedea ceea ce niciodată nu poate fi exprimat în cuvinte.

În această singurătate vom începe să înțelegem necesitatea de a trăi cu noi înșine așa cum suntem, și nu așa cum ne închipuim că ar fi trebuit să fim, sau cum am fost. Vedeți dacă vă puteți privi fără emoție, fără falsă modestie sau frică, fără justificări sau dezaprobare; vedeți dacă puteți trăi cu voi înșivă așa cum sunteți cu adevărat.

Numai când trăiți în deplină intimitate cu un lucru începeți să-l înțelegeți. Însă din momentul în care vă obișnuți cu acel lucru – vă obișnuți cu propria voastră neliniște, invidie sau cu ceva asemănător – nu mai trăiți cu acel lucru. Dacă

trăiți lângă un râu, după câteva zile nu mai auziți clipocitul apei, sau dacă aveți un tablou în casă pe care-l vedeți zilnic, nu-l mai băgați în seamă după o săptămână. Același lucru se întâmplă cu munții, cu văile, cu copacii – același lucru cu familia dumneavoastră. Însă nu trebuie să ajungeți niciodată să vă obișnuți să trăiți cu gelozia, cu invidia sau cu neliniștea, niciodată să nu acceptați așa ceva.

Trebuie să aveți grijă de lucrul cu care trăiți ca și cum ați avea grijă de un pom proaspăt sădit, să-l ocrotiți de arșiță și de furtună. Trebuie să aveți grijă de el, nu să-l condamnați sau să-l justificați. Abia atunci veți începe să-l iubiți. A avea grijă de el, înseamnă a-l iubi. Nu înseamnă că iubind deveniți invidioși sau neliniștiți, așa cum se întâmplă cu cei mai mulți oameni, ci că aveți mai degrabă o înclinare naturală spre a observa

Prin urmare, putem trăi cu noi înșine așa cum suntem în realitate, putem trăi cu noi înșine știindu-ne șterși, invidioși, fricoși, incapabili de afecțiune atunci când ne credem plini de iubire, ușor de rănit în amorul nostru propriu, ușor de lingușit, plictisitori... putem trăi cu toate acestea, fără a încerca să le acceptăm sau să le negăm, ci numai să le observăm în liniște și fără exaltare?

Să formulăm o altă întrebare: putem noi să așteptăm ca această libertate, această singurătate, acest contact cu tot ceea ce reprezintă adevărata noastră structură, să se realizeze în decursul timpului? Cu alte cuvinte: poate fi dobândită libertatea printr-un proces gradual? Este evident că nu, căci de îndată ce intervine timpul, devenim din ce în ce mai inrobiți. Nu putem deveni liberi în mod treptat. Libertatea nu este o chestiune de timp.

Legat de întrebările precedente, ar trebui să ne punem problema dacă putem deveni conștienți de

această libertate. Dacă spun: "Sunt liber", înseamnă că nu sunt, tot așa cum omul care spune că este fericit, nu este, căci dacă o spune, înseamnă că re trăiește amintirea unui lucru ce ține de trecut.

Libertatea nu se poate produce decât în mod complet firesc și nicidecum dorind-o, visând-o, tânjind după ea. N-o vom găsi încercând s-o căutăm cu ajutorul imaginii pe care ne-am făcut-o despre ea. Pentru a o întâlni, trebuie să învățăm să privim viața – care este o mișcare infinită – nelăsându-ne înrobiți de timp, căci libertatea se află dincolo de câmpul conștiinței.

IX

Timpul – Suferința – Moartea

Sunt ispitit să vă spun povestea unui mare discipol care a mers la Dumnezeu pentru a-i cere să-l învețe adevărul. Sărmantul Dumnezeu îi spuse: "Prieten, este o zi atât de călduroasă, adu-mi te rog un pahar cu apă." Așa că discipolul plecă și bătu la ușa primei case la care nimeri. O tânără fermecătoare se ivi în prag, el se îndrăgosti pe dată de ea, se căsătorî și avură împreună mai mulți copii; discipolul uită cu desăvârșire sarcina pe care o avea de îndeplinit. Într-o bună zi începu să plouă, apa căzu în torente zile de-a rândul, străzile fură inundate iar casele măturate de apele vijelioase. Discipolul își luă soția, puse copii pe umeri și, în timp ce se strecura afară, strigă: "Doamne, te implor, îndură-te de noi," iar Domnul îi răspunse: "Unde este paharul cu apă pe care ți l-am cerut?"

Este o poveste destul de potrivită, fiindcă cei mai mulți dintre noi gândesc în termeni de timp. Omul trăiește în sfera timpului. Născocirea viitorului a fost jocul favorit al evadărilor sale.

Noi gândim că se pot ivi schimbări în noi înșine în decursul timpului, că ordinea în noi înșine poate fi clădită puțin câte puțin, cu mici adăuguri în fiecare zi. Însă timpul nu aduce nici ordinea și nici pacea, așa că trebuie să încetăm să mai gândim în

termeni de evoluție treptată. Aceasta înseamnă că pentru noi nu trebuie să mai existe nici un mâine: chiar în clipa aceasta trebuie să punem ordine în noi înșine.

Când suntem amenințați de un pericol imediat, timpul dispare, nu-i așa? Acțiunea este imediată. Înșă noi nu vedem pericolul multora din problemele noastre și de aceea inventăm timpul ca un mijloc de a le învinge. Timpul este totuși înșelător, căci nu ne ajută cu nimic să producem o schimbare în noi înșine. Timpul este o mișcare pe care omul a împărțit-o în trecut, prezent și viitor. Câtă vreme va împărți timpul în felul acesta, omul va trăi în permanentă stare de conflict.

Este oare învățătura o chestiune de timp? Noi nu am învățat, în ciuda atâtor mii de ani, că există o cale mai bună de a trăi decât să ne urâm și să ne ucidem unii pe alții. Problema înțelegerii timpului este foarte importantă dacă vrem să găsim o cale de ieșire din această viață monstruoasă și lipsită de sens.

Primul lucru pe care trebuie să-l înțelegem este că noi nu putem pătrunde natura timpului fără a avea aceea prospețime, aceea puritate a minții despre care am vorbit. Noi suntem sufocați de mulțimea problemelor noastre și ne simțim pierduți în această confuzie. Ei bine, dacă cineva se rătăcește într-o pădure, care este primul lucru pe care îl face? Se oprește și privește în jur, nu-i așa? Înșă noi cu cât suntem mai confuzi, cu cât suntem mai sufocați de viață, cu atât gonim mai mult de la un capăt la altul, căutând, întrebând, implorând, cersind.

Primul lucru pe care trebuie să-l facem este să punem capăt cu desăvârșire acestei căutări interioare. Și dacă ne oprim launtric, psihologic, mintea

noastră devine foarte liniștită și foarte clară. Atunci putem examina cu adevărat procesul timpului.

Probleme psihologice nu există decât în timp; cu alte cuvinte ele se manifestă numai când contactul nostru cu evenimentele este incomplet. Tocmai această abordare incompletă a problemei este cea care creează problema. Când răspundem în mod parțial, fragmentar la o provocare, când încercăm să o evităm sau când nu o întâmpinăm cu întreaga noastră atenție, noi creăm o dificultate de ordin psihologic care va dura atâta timp cât atenția noastră va fi incompletă; care va dura atâta timp cât vom spera să o rezolvăm "într-una din zilele următoare".

Știți oare ce este timpul? Nu timpul ceasornicului, nu timpul cronologic, ci timpul psihologic? Este intervalul dintre idei și acțiune. Mobilul ideii este auto-protecția, crearea unei stări de siguranță. Acțiunea este întotdeauna imediată; ea nu se realizează în trecut sau în viitor. Făptuirea se este atât de periculoasă, atât de nesigură, încât ne conformăm unei idei sperând că ea ne va da o oarecare siguranță.

Să privim, așadar, la aceasta în noi înșine. Avem o idee despre ceea ce este drept și nedrept, sau o concepție ideologică despre noi înșine sau despre societatea în care trăim și ne pregătim să acționăm. Acțiunea noastră se va conforma la această idee, va încerca să se apropie cât mai mult de ea și duce ideea, intervalul și acțiunea. În acest interval, care este determinat în mod esențial de gândire, se află întregul câmp al timpului psihologic.

Când ne gândim la o fericire viitoare, ne imaginăm așa cum vom fi, după ce vom fi obținut un

anumit rezultat. Gândirea, observând dorința și continuitatea dorinței pe care ea însuși o susține, șoptește: "Măine voi fi fericit, măine voi avea succes; măine lumea va fi frumoasă." În acest fel gândirea creează acest interval care este timpul.

Dar oare nu am putea opri timpul în loc? Nu am putea trăi atât de complet încât să nu mai existe nici un măine asupra căruia să reflecteze gândirea? Fiindcă timpul este suferință. Poate că ieri, sau în mii de ieri pe care le-ai lăsat în spate, ai iubit sau ai avut un prieten care s-a dus, iar aceste amintiri rămân. Vă gândiți la acele plăceri sau la acele dureri – priviți înapoi, dorind, nădăjduind, regretând și astfel gândirea, revenind mereu și mereu asupra acelorași teme, naște ceea ce numim suferință și dă continuitate timpului.

Atâta vreme cât există acest interval de timp care a fost creat de gândire, există suferință, există continuitatea fricii. Atunci pe bună dreptate se ridică întrebarea, dacă este cu putință ca acest interval să dispară. Dar dacă vă întrebați: "Se va sfârși el vreodată?", aceasta este o întrebare ieșită dintr-o idee, căci gândiți în termeni de reușită și prin urmare cădeți din nou în plasa timpului.

Să analizăm acum problema morții, care este o preocupare majoră pentru cei mai mulți oameni. Cunoașteți moartea; ea este permanent prezentă, se plimbă zlinic printre noi. Este oare cu putință să o întâmpinăm atât de deplin încât ea să nu mai reprezinte deloc o problemă? Pentru un astfel de contact, orice credință, orice speranță, orice frică cu privire la moarte trebuie să ia sfârșit, altminteri abordăm acest lucru extraordinar prin intermediul unei concluzii, unei imagini, unei neliniști premeditate și de aceea o întâmpinăm în lumina timpului.

Timpul este intervalul dintre observator și lucrul observat; aceasta înseamnă că voi, observatorul, sunteți înfricoșați de întâlnirea cu acest lucru care se cheamă moarte. Voi nu știți ce înseamnă moartea; aveți tot soiul de speranțe și de teorii despre ea; credeți în reîncarnare, în înviere, sau în ceva numit suflet, atman¹, o entitate spirituală care este în afara timpului și căreia îi dați diferite denumiri.

Ei bine, ați descoperit prin voi înșivă că sufletul există? Sau este doar o idee care v-a fost transmisă? Se află oare cu adevărat ceva permanent, continuu, dincolo de gândire? Dacă acest ceva poate fi conceput, înseamnă că el se află în câmpul gândirii și prin urmare nu poate fi permanent, fiindcă nimic nu este permanent în domeniul gândirii. A descoperi că nimic nu este permanent are o importanță imensă, căci numai atunci mintea devine liberă, numai atunci poate să vadă cu claritate, și în aceasta se află o mare bucurie.

Nu putem fi înfricoșați de necunoscut, pentru simplul motiv că nu îl cunoaștem. Moartea nu este decât un simplu cuvânt. Cuvântul, imaginea, iată cine a creat frica. Puteți privi la moarte fără a avea imaginea morții, dat fiind că imaginea dă naștere gândirii?

Această gândire creează frica; când ne dăm seama de acest lucru încercăm să creăm o rezistență împotriva inevitabilului, sau să inventăm nenumărate credințe care să ne pună la adăpost de frica de moarte. De aici provine spațiul dintre noi

¹Cel mai înalt dintre cele șapte principii ale omului. Este Sinele suprem, esența Sinelui pe toate planurile. Este Sinele universal (Brahman) prezent în fiecare om. (N.T.)

și lucrul de care suntem înfricoșați – spațiul unei durate, spațiu care presupune în mod necesar un conflict.

Gândirea care dă naștere la frica de moarte spune: "Să o amân, să o evit, să o țin cât mai departe cu putință, să nu mă gândesc la ea", dar în tot acest timp, ea nu face decât să se gândească la moarte. Când ne propunem să nu ne gândim la ea, deja ne-am gândit la mijloacele prin care s-o evităm. Suntem înfricoșați de moarte, tocmai pentru că încercăm să o alungăm.

Omul a separat viața de moarte. Intervalul dintre a trăi și a muri este frica; frica este cea care creează acest interval de timp. A trăi, înseamnă chinul nostru zilnic, blestemul nostru zilnic, suferința și confuzia zilnică și, din când în când, anumite deschideri către zări fermecătoare. Aceasta numim noi a trăi și ne este teamă de moartea care pune capăt acestor nenorociri. Mai curând ne agățăm de cunoscut, decât să facem față necunoscutului – cunoscutul însemnând casa noastră, mobila noastră, familia noastră, caracterul nostru, munca noastră, știința noastră, singurătatea noastră, zeii noștri. Pe scurt, cunoscutul este această entitate care se învârtrește neîncetat în jurul ei înșiși, în limitele existenței sale amare.

Noi gândim că viața înseamnă a ne afla mereu în prezent și că moartea este un eveniment care ne așteaptă într-un viitor îndepărtat. Însă nu ne-am întrebat niciodată dacă această bătaie de fiecare zi este cât de cât trăire. Noi dorim să cunoaștem adevărul despre reîncarnare, dorim o dovadă a supraviețuirii, ascultăm vorbele clarvăzătorilor și concluziile studiilor metapsihice, însă nu ne între-

băm niciodată, niciodată, cum să trăim cu adevărat – cum să trăim cu încântare, cu frumusețe, fiecare zi.

Noi am acceptat că viața înseamnă agonie și suferință, ne-am obișnuit cu acest lucru și ne gândim că moartea este ceva ce trebuie evitat cu grijă. Și totuși, când știm să trăim cu adevărat, moartea este extraordinar de asemănătoare cu viața. Nu se poate să trăim fără ea, în același timp, să nu murim. Nu putem să trăim dacă nu murim psihologic în fiecare clipă. Acesta nu este un paradox intelectual. Ca să trăim complet, total, ca și cum fiecare zi ar fi o nouă frumusețe, trebuie să murim pentru ziua de ieri, altminteri trăim mecanic, iar o minte mecanică nu poate cunoaște niciodată ce este iubirea, nu poate cunoaște niciodată ce este libertatea.

Pe noi, în general, ne înfricoșează moartea pentru că nu știm ce înseamnă cu adevărat viața. Nu știm cum să trăim și de aceea nu știm cum să murim. Câtă vreme ne va fi frică de viață, ne va fi frică de moarte. Omul pe care viața nu îl înspăimântă, nu se teme că se va găsi într-o nesiguranță totală, căci el știe că launtric, psihologic, nu există siguranță.

A nu căuta siguranța, înseamnă a participa la o mișcare nesfârșită în care viața și moartea sunt unul și același lucru. Omul care trăiește fără conflicte, care trăiește cu frumusețe și iubire, nu se teme de moarte, fiindcă a iubi înseamnă a muri.

Dacă murim pentru tot ceea ce cunoaștem, inclusiv pentru memoria dumneavoastră și pentru tot ceea ce ați trăit, atunci moartea devine o purificare, un proces de întinerire; atunci moartea conferă inocență și numai cei inocenți sunt pasionați, și nicidecum oamenii credincioși sau cei care caută să afle ce se întâmplă după moarte.

Pentru a descoperi cu adevărat ce se întâmplă atunci când murim, trebuie să murim... aceasta nu este o glumă. Trebuie să murim nu fizic ci psihologic, lăuntric, să murim pentru tot ceea ce ne-a produs plăcere și pentru tot ceea ce ne-a produs amărăciune. Dacă știm să murim pentru unul din lucrurile care ne-au încântat, fie acesta deosebit de însemnat sau complet lipsit de importanță, dar să murim în mod firesc, fără vreo constrângere sau argumentare, înseamnă că știm ce înseamnă a muri.

A muri înseamnă a ne goli mintea, a ne goli de aspirațiile, de chinurile și de plăcerile zilnice. Moartea este o reînnoire, o mutație în care gândirea nu mai intervine deloc, fiindcă gândirea înseamnă vechiul. Când există moarte, ia ființă ceva cu totul nou.

Eliberarea de cunoscut înseamnă să murim pentru ceea ce este vechi și abia atunci începem să trăim cu adevărat.

Iubirea

A năzui la siguranță în raporturile noastre înseamnă, în mod inevitabil, a trăi în suferință și frică. Această căutare a siguranței cheamă nesiguranța. Am găsit oare vreodată siguranță în vreuna din relațiile noastre? Am găsit? Cei mai mulți oameni doresc siguranță în iubire și în a fi iubit, însă există oare iubire când fiecare își caută propria sa securitate, propriul său drum? Noi nu suntem iubiți fiindcă nu știm să iubim.

Ce este iubirea? Cuvântul acesta este atât de uzat și de corupt încât abia îndrăznesc să-l folosesc. Fiecare vorbește de iubire, fiecare revistă, fiecare ziare, fiecare misionar vorbește neîncetat de iubirea veșnică. "Eu îmi iubesc țara, îl iubesc pe rege, iubesc o carte, iubesc muntele, iubesc plăcerea, îmi iubesc soția, iubesc pe Dumnezeu."

Este oare iubirea o idee? Dacă este, atunci ea poate fi cultivată, hrănită, apărată, propovăduită, deformată în fel și chip. Când spunem că iubim pe Dumnezeu, ce vor să însemne vorbele noastre? Înseamnă că iubim o proiecție a propriei noastre imaginații, îmbrăcată într-un fel de respectabilitate conformă cu ceea ce credem că este mai nobil și mai sfânt. A spune "Îl iubesc pe Dumnezeu" este o

absurditate. Când îl adorăm pe Dumnezeu, noi ne adorăm pe noi înșine – și aceasta nu este iubire.

Fiindcă nu am putut găsi soluția iubirii între oameni, ne-am refugiat în abstracțiuni. Iubirea poate fi ultima soluție la toate dificultățile omului, la problemele și la necazurile lui. Prin urmare, cum vom putea descoperi ce este de fapt iubirea? Încercând să o definim? Biserica o definește într-un fel, societatea într-alt fel și, în plus, există tot felul de devieri și de perversități: a adora pe cineva, a te culca cu cineva, a schimba emoții cu cineva, a trăi în tovărășia cuiva – sunt oare toate acestea ceea ce numim iubire? Desigur, aceste noțiuni au devenit atât de personale, atât de senzuale, atât de limitate, încât religiile s-au simțit îndreptățite să declare existența unei iubiri transcendente. În ceea ce religiile numesc iubire omenescă ele nu văd decât plăcerea, dorința de a poseda, concurența, gelozia, dorința de a păstra, de a controla și de a te amesteca în gândirea altuia. Constatând complexitatea acestor lucruri, religiile afirmă că trebuie să existe o altă iubire – divină, sublimă, neprăhănită.

Pretutindeni în lume oamenii așa-zis sfinți susțin că a privi la o femeie este ceva cu totul greșit; că nu te poți apropia de Dumnezeu dacă ai raporturi sexuale; procedând în felul acesta ei caută să-și înăbușe dorințele care îi mistuie. Dar negând sexualitatea, ei nu fac decât să-și astupe privirea, căci neagă întreaga frumusețe a pământului. Ei și-au infometat inima și mintea, au devenit niște ființe uscate, au izgonit frumusețea, pentru că frumusețea este întotdeauna asociată femeii.

Poate fi împărțită iubirea în sacră și profană, în divină și omenească, sau iubirea este indivizibilă?

Este iubirea rezervată numai unuia și nicidecum celor mulți? Când o persoană spune altei persoane: "Te iubesc", exclude prin asta iubirea pentru ceilalți? Este iubirea personală sau impersonală? Este iubirea morală sau imorală? Este iubirea rezervată familiei? Și dacă iubim întreaga omenire, putem să iubim și o anumită persoană? Este iubirea un sentiment? O emoție? O plăcere? O dorință?

Toate aceste întrebări arată, nu-i așa, că noi avem idei despre iubire, idei despre ce ar trebui sau nu ar trebui să fie iubirea, pe scurt un tipar sau un cod elaborat de cultura căreia îi aparținem. Pentru a vedea limpede în această problemă, va trebui mai întâi să ne eliberăm de amprentele veacurilor trecute, să ne distanțăm de toate idealurile și ideologiile referitoare la ceea ce ar trebui sau nu ar trebui să fie iubirea. A crea o separație între "ceea ce este" și "ceea ce ar trebui să fie" constituie mijlocul cel mai amăgitor de a trata viața.

Cum voi descoperi ce este această fiică rănumită iubire – nu cum s-o exprim, ci să înțeleg ce înseamnă ea de fapt? Voi începe prin a elimina tot ceea ce au spus despre ea bisericile, societatea, părinții mei, prietenii mei, tot ceea ce am putut afla de la persoanele pe care le-am cunoscut sau din cărțile pe care le-am citit, căci eu doresc să descopăr prin mine însumi ce înseamnă iubirea.

Aceasta este o problemă uriașă, care privește întreaga omenire. Au existat mii de moduri de a defini iubirea și eu însumi sunt prins într-un astfel de tipar, într-o rețea de lucruri care îmi fac plăcere. Prin urmare, pentru a înțelege limpede problema iubirii, n-ar trebui să încep prin a mă elibera de înclinațiile și de prejudecățile mele? Iată-mă într-o stare de confuzie, sfâșiat de propriile mele dorințe, așa încât îmi spun: "Mai întâi scapă de această

confuzie; atunci vei descoperi, poate, ce este iubirea, prin intermediul a ceea ce nu este iubire."

Guvernul ne spune să mergem să ucidem pentru țară. Să fie aceasta iubire? Religia ne cere să renunțăm la sexualitate din iubire pentru Dumnezeu. Să fie aceasta iubire? Să fie iubirea dorință?... Nu spuneți nu! Pentru cei mai mulți oameni iubirea înseamnă dorință: este dorința și plăcerea sa, plăcerea care izvorăște din simțuri, din atașament sexual, din starea de deplină satisfacție.

Eu nu sunt împotriva practicilor sexuale, dar luați seama la implicațiile lor: ele vă dau pentru moment senzația unui abandon total și, când vă întoarceți din nou în dezordinea obișnuită, doriți să se repete această stare în care nu există nici necazuri, nici probleme, nici "eu".

Pretindeți că vă iubiți soția. Această iubire cuprinde plăcerea sexuală, plăcerea de a avea pe cineva acasă care să îngrijească de copii, care să gătească. Aveți nevoie de această femeie care v-a dat trupul ei, emoțiile ei, încurajarea ei, un anumit sentiment de siguranță și de bunăstare. Apoi, deodată, ea se îndepărtează de voi, se plictisește sau vă părăsește pentru un altul și întregul echilibru emotiv vă este distrus. Această situație nefericită vă tulbură adânc, o numiți gelozie; ea presupune suferință, neliniște, ură și violență. Ceea ce îi spuneți în realitate soției dumneavoastră este: "Atâta vreme cât îmi aparții, te iubesc, dar de îndată ce mă vei părăsi, te voi urî. Atâta vreme cât mă pot bizui pe tine că îmi vei satisface cerințele sexuale și de alt gen, te voi iubi; de îndată ce nu-mi vei mai da ceea ce doresc, te voi scoate din inima mea."

Iată cum între două persoane apare un antagonism și un sentiment de separație în care iubirea nu mai are loc. Dacă totuși puteți trăi cu soția fără

ca gândirea să creeze toate aceste stări contradictorii, fără să vă întrețină aceste nesfârșite stășieri, atunci poate... poate... că veți ști ce înseamnă iubirea, și veți fi liberi. În general, noi suntem sclavii persoanei de care depind plăcerile noastre; dar când iubim trebuie să fim cu desăvârșire liberi, nu numai față de cealaltă persoană, ci și față de noi înșine.

Această situație de a aparține cuiva, de a fi psihologic hrănit de cineva, de a depinde de cineva, presupune întotdeauna neliniște, frică, gelozie, vinovăție - și câtă vreme există frică, nu există iubire; o minte copleșită de suferință nu va ști niciodată ce este iubirea. O stare de suferință, sentimentală sau emoțională, plăcerea și dorința n-au nimic de-a face cu iubirea.

Iubirea nu este produsul gândirii. Gândirea fiind trecutul, n-are putința de a cultiva iubirea. Iubirea nu este închisă între zidurile geloziei, căci gelozia înseamnă trecutul, în timp ce iubirea este prezentul viu. Cuvintele "voi iubi", "iubesc" sunt lipsite de sens. Când știți cu adevărat ce înseamnă a iubi, nu depindeți de nimeni. Iubirea nu se spune. Ea este dincolo de cuvintele de respect sau de intimitate.

Știți oare ce înseamnă a iubi cu adevărat pe cineva - a iubi fără ură, fără gelozie, fără mânie, fără dorința de a te amesteca în ceea ce face sau gândește, fără a compara sau judeca? Când iubești, mai există comparație? Când iubești pe cineva cu toată inima ta, cu tot trupul tău, cu întreaga ta ființă, mai există oare comparație? Când te abandonezi total acestei iubiri, "celălalt" nu mai există.

Oare există în iubire responsabilități și datorii? Se folosește iubirea de astfel de cuvinte? Dacă faceți

ceva din datorie, există oare iubire în ceea ce faceți? În datorie nu există iubire. Structura datoriei îl ține pe om încâtușat și îl distruge. Atâta vreme cât suntem siliți să facem ceva din datorie, nu vom iubi ceea ce facem. Când este iubire, nu mai există nici datorie și nici răspundere.

Din nefericire cei mai mulți părinți gândesc că sunt răspunzători pentru copiii lor și sentimentul răspunderii îi determină să le spună ce trebuie să facă, ce nu trebuie să facă, ce trebuie să devină. Părinții doresc pentru copiii lor o situație sigură în societate. Ceea ce ei numesc responsabilitate este o parte din acea respectabilitate la care ei se închină; și mi se pare că unde se află această respectabilitate nu există iubire. Părinții nu sunt preocupați decât ca odraslele lor să devină niște burghezi perfecți. Când își educă copiii ca să se adapteze societății, ei nu fac altceva decât să perpetueze conflictele, războaiele, brutalitatea. Această grijă poate fi numită iubire?

A crește cu dragoste un copil, înseamnă a te comporta asemenea grădinarului care își îngrijește florile, le udă, le urmărește cu delicatețe și gingășie nevoile, le pune pământul cel mai bun. Dar când vă pregătiți copiii să se încadreze în societate, îi pregătiți ca să fie uciși. Dacă v-ați iubi copiii cu adevărat, n-ar mai exista războaie.

Dacă pierdeți pe cineva pe care-l iubiți, vărsați lacrimi amare. Le vărsați pentru voi înșivă sau pentru cel care a murit? Vă plângeți pe voi înșivă sau îl plângeți pe celălalt? Ați plâns vreodată pe altcineva? V-ați plâns vreodată fiul ucis pe câmpul de luptă?... Ați plâns, bineînțeles, dar acele lacrimi au curs pentru că vă înduioșa propria voastră soartă și nicidecum pentru că a fost ucisă o ființă omenască.

Dacă plângeți pentru că vă este milă de voi înșivă, aceste lacrimi nu au nici un rost. Dacă plângeți pentru că ați fost lipsit de o persoană în care ați investit multă afecțiune, înseamnă că în realitate n-a existat afecțiune. Dacă spuneți că în vă plângeți fratele mort, atunci plângeți pentru el. Este foarte ușor să plângeți pentru voi gândindu-vă că el s-a dus. În aparență plângeți pentru că inima vă este rănită, dar nu pentru fratele vostru suferinț, înșivă și această înduioșare de sine vă împietrește, vă determină să vă aplecați asupra voastră înșivă, vă face ștersi și stupizi.

A vă plânge de milă, înseamnă oare iubire? A plânge pentru că ați rămas singuri, pentru că ați fost părăsiți, pentru că nu vă mai simțiți puternici sau pentru că soarta vă este potrivnică – întotdeauna lacrimile pe care le vărsați sunt pentru voi înșivă.

Dacă înțelegeți acest lucru, dacă veniți în contact direct cu această realitate ca și cum ați atinge un copac sau o mână, atunci veți vedea că suferința este o creație proprie, că suferința este creată de gândire. Suferința este produsul timpului. În urmă cu trei ani mi-a murit fratele și acum am rămas singur, îndurerat, nu este nimeni care să vină să mă mângâie și să-mi țină de urât; simt cum mă podidesc lacrimile"; asta este ceea ce se petrece dintr-o singură privire, fără să fie nevoie de timp, pentru a analiza ceea ce se petrece.

Într-o clipă puteți vedea întreaga structură și natură a acestui biet și mărunț lucru care este "eu", cu lacrimile lui, cu familia lui, cu naștina lui, cu credințele lui, cu religia lui, cu toată urățenia lui; toate acestea se află în noi, și când le vedem cu